

Eminescu spus de Ion Caramitru

L-am auzit prima dată pe Ion Caramitru spunind Eminescu la cea de a V-a ediție a Intilnirilor revistei Teatrul, organizată, în august trecut, la Constanța. Potrivit regiei lui Victor Parhon, lui Ion Caramitru i-a venit rindul aproape de miezul nopții. Eram după cinci ore de spectacol neîntrerupt. În sală, public de vacanță pe litoral, cu acea propensiune către superficialitate pe care ți-o dă automat, gindul că te afli în concediu. Afară, seducătoarea noapte de vară la mare, spectacol al vieții în stare să concureze și să biruie orice spectacol al artei. În aceste condiții, Ion Caramitru a pășit pe scenă și a început: „...și tot astfel, dacă închid un ochi, văd mina mea mai mică decit cu amindoi. De aș avè trel ochi, aș vedè-o și mai mare, și cu cit mai mulți ochi aș avè, cu atita lucrurile toate dimprejurul meu ar părè mai mari”. La primele cuvinte din acest fragment din Sârmanul Dionis al lui Eminescu am incremenit. M-am gindit că nu numai spectatorii din sală, veniți la Constanța pentru plajă, dar nici studenții frunțași de la Filosofie (idealismul subiectiv, caracteristic acestui text, se face prin anul trei de filosofie), n-ar rezista să-l asculte, la această oră și după atita spectacol, fără a da semne de nerăbdare, fie ele și în limitele politetei. Dar Ion Caramitru a continuat. Și deodată am simțit în jur o incordare cum rar mi-a fost dat să intilnesc într-o sală de teatru. Publicul urmărea, fascinat, la acea oră tirzie, după ce-și epuizase dispo-

nibilitățile estetice aplaudind alte numeroase apariții scenice, unul dintre cele mai aride texte eminesciene. Ce se intimpla? Ce putere răspindea rostirea lui Ion Caramitru? Ce aducea în plus, față de un imens talent actoricesc, recitalul de la Constanța? Acestor întrebări le-am găsit răspunsul abia peste un an, în iulie 1989, la premiera de la Ateneul Român a spectacolului Eminescu... după Eminescu de Ion Caramitru. Și aici marele nostru actor a rostit, alături de poezii faimoase, texte, mai puțin cunoscute: filosofice, economice, politice. Și aici publicul l-a ascultat ca vrăjit. Explicația fenomenului trebuie căutată, cred, în concepția regizorală a lui Ion Caramitru. Potrivit celor învățate în școală, la Teoria literaturii, liricul exprimă eul poetului, altfel spus, stările și gindurile acestuia. E o definiție banală, făcută să ne oripileze pe noi, criticii literari și dramatici, demult trecuți în studiul artei, dincolo de etapa școlară. E bine însă ca în literatură, ca și în viață, de altfel, să ne mai întoarcem din cind în cind la adevărurile simple, grosolan de simple. Nu de altceva, dar s-ar putea ca ele să fie temelia unor mari succese. La o asemenea întoarcere a procedat regizorul Ion Caramitru. Spectacolul Eminescu... după Eminescu se întemeiază pe considerarea liricului drept expresia directă a stărilor și sentimentelor poetului. Ca atare, Ion Caramitru nu recită din versurile și proza lui Mihai Eminescu. El își propune altceva, mult mai important, dar și mult mai di-

ficil: să ni-l dezvăluie pe marele poet într-unul din cele mai acute momente ale vieții: cel al scrisului. Publicului i se oferă astfel, prin regie, imaginea lui Mihai Eminescu surprins în febra creației. Ion Caramitru, interpretul poetului, stă la masă, scrie, rupe manuscrisul, iar scrier sau își așază fruntea în palme. Apoi se ridică și spune. Uneori se trezește brusc din somn și ne mărturisește ce-a visat. E limpede că textul ce se rostește a fost conceput doar cu citeva clipe mai înainte. Ba chiar, am putea afirma, apelind la vocabularul textualismului, că el se scrie în timp ce se spune. El poartă, așadar, în curgerea lui neîntreruptă, ca lava unui vulcan, uriașă temperatură a trăirii din care s-a născut. Pentru că, am uitat s-o spun, pe lângă întoarcerea la definiția elementară a lirismului, Ion Caramitru mai e responsabil de ceva, de ceva foarte important, și care nu ține de actorie, nici măcar de regie, ci de critica și istoria literară. El a descoperit că dominantă creației eminesciene constă, înainte de toate, în intensă, neobișnuit de intensă simțire din care țîșnește textul. Eminescu nu-și scrie poeziile, proza, articolele publicistice. El le trăiește cu o acuitate zguduitoare. Această sensibilitate unică, tipică geniului, făcînd ca evenimentele exterioare să aibă în suflet rezonanțe de proporții nebănuite o găsim, sesizată de G. Călinescu într-o raportare a lui Mihai Eminescu la Vasile Alecsandri: „V. Alecsandri este un autor capital, plin de finețe și spirit, viabil în poezie, dramă, proză, ințiul care trage folos din poezia populară, coloană solidă și elegantă a literaturii noastre, care a intuit toate rafinamentele emoției, în fine, un scriitor incântător. Eminescu e un geniu. Ce vrea să zică asta? Vă voi explica. V. Alecsandri iubește femeia, și una

din ele moare tuberculoasă. Poetul lacrimiază puțin, sentimentalizează, și se simte după aceea sănătos și vesel. Iubirea n-a pătruns pină la inimă și n-a zguduit creierul, făcându-l să reexamineze legile universului. Eminescu însă, de o gravitate extraordinară, își face o religie din dragoste: «Căci te iubeam cu ochi păgini / Și plini de suferinți, / Ce mi-i lăsară din bătrâni / Părinții din părinți».

Plecind de la acest adevăr, Ion Caramitru și-a propus ca fiecare text rostit să exprime o stare sau succesiune de stări în care a fost creat. Grație acestei intenții, interpretul are posibilitatea de a face dintr-un spectacol pe textele marelui poet un extraordinar recital actoricesc. El pledează, patetic, blestemă, ride blajin sau sarcastic, acuză, se melancolizează sau se bucură. Uneori trecerea de la o stare la alta coincide cu trecerea de la un text la altul. De cele mai multe ori, însă, ea are loc în interiorul aceluiași text. O singură poezie a lui Eminescu devine astfel, un spectacol complex de trăiri fundamentale. Iar aceste trăiri sint atit de ardente incit spectatorul, as-

cultind, intră mai intii în contact cu o combustie interioară ieșită din comun. Iată de ce fragmentele filosofice, economice sau politice ale marelui nostru poet sint urmărite de public, cu răsuflarea tăiată. Ele mărturisesc nu atit o gândire, cit mai ales o trăire. Spectatorului, indiferent că înțelege sau nu textul, consoneală de îndată cu tulburarea lăuntrică din care au țșnit cuvintele.

Recitarea lasă să se intre vadă, mai totdeauna, diferența dintre cel ce spune și cel ce a scris textul. Se înțelege imediat că textul aparține altcuiva decit actorului care-l recită. Ion Caramitru, simțind primejdia, a refuzat recitarea. El și-a propus (și a reușit) o asemilare lăuntrică a textului eminescian. Pentru aceasta, el a luat textul, i-a rupt șira spinării, i-a răvășit ritmul și chiar semnele de punctuație, prezentându-ni-l, în final, ca pe un lucru al său.

Spectacolul lui Ion Caramitru se dovedește a fi un moment nu numai în arta noastră teatrală din ultimul timp, dar și în dialectica înțelegerii lui Eminescu de către prezentul nostru cultural.

Un examen pentru încrederea în sine

Despre Gala tinerilor actori de la Costinești s-au scris deja multe lucruri frumoase. Riscind acuzația de pledoarie pro domo, vom spune că ideea revistei Teatrul, potrivit căreia acțiunea trebuie să fie, lărgindu-și profilul, un fericit prilej de cunoaștere de către publicul tinăr a tinerilor actori, s-a dovedit cum nu se poate mai întemeiată. Miilor de spectatori, veniți la Costinești nu numai ca la una dintre cele mai cunoscute stațiuni de pe litoral, dar și ca la una dintre capitalele de vară ale culturii

noastre din ultimul timp, li s-a oferit o imagine semnificativă a potențialului de talent al tinerei generații de actori. Sint aproape sigur că toți spectatorii au plecat de la Gală convinși că generația lor se poate mindri, alături de alte importante realizări, și cu un cuvint hotărîtor spus în teatrul românesc de azi. Efectele Galei au fost însă benefice nu numai pentru public, dar și pentru tinerii interpreți. Cum se știe, acțiunea a cuprins și două seri de recitaluri susținute de către personalități ale

tinerei generații, sub titlul Faceți cunoștință cu... Ele au avut loc nu într-o sală de teatru, în confruntare cu un public restrins, venit deja pregătit să urmărească respectuos, spectacolul, fie și din gindul c-a plătit un bilet, ci în amfiteatru de vară al stațiunii, în fața a peste trei mii de spectatori, necunoscuți din punctul de vedere al inițierii în teatru și, mai ales, pînă de ușurina specifică vacanței. E lesne de înțeles spaima multora dintre actorii tineri la perspectiva urcării pe o asemenea scenă. Spaimă cu atit mai justificată cu cit, deși foarte talentați, ei n-aveau popularitatea dată altor actori de către film și televiziune și, pe deasupra, urmau să se producă nu cu glume sau cintecele vesele, ci cu texte dificile din Mazilu, Coșbuc, Shakespeare, Miller, Coc-teau. Să rămii singur pe scenă în asemenea condiții, să stăpînești un astfel de public! Iată datele unei experiențe unice pentru un tinăr actor. Imensul succes al celor două seri a risipit toate aceste temeri și indoieli. Din el, tinerii interpreți au putut desprinde, cred, cel puțin două concluzii importante. Una se referă la ceea ce activiștii B.T.T. de la nivel central și din conducerea stațiunii, mult mai încrezători decit noi, redactorii revistei Teatrul, numeau publicul de Costinești, adică un public deosebit, de un înalt gust artistic, format de-a lungul numeroaselor acțiuni culturale de prestigiu organizate aici. Cealaltă concluzie îi privește chiar pe tinerii actori. După un asemenea succes, fiecare dintre interpreții prezentați pe scena Amfiteatrului de vară a cîștigat un substanțial spor de încredere în sine. Ceea ce, într-un domeniu al permanentei indoieli, cum e teatrul, constituie, pentru destinul unui actor, un capital ce nu poate fi neglijat.

Ion CRISTOIU